

Fonteinkerk, 11 december 2022

Lezingen: Jozua 2:1-15 en Johannes 1:19-28

Soms voel ik een bitter heimwee naar de eikenhouten woorden van de Heidelbergse Catechismus, Zondag 3, Vraag 8. “Maar zijn wij alzo verdorven, dat wij ganselijk onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad?” Antwoord: “Ja wij, tenzij dan dat wij door den Geest Gods wedergeboren worden.” Onderschrijf ik deze oude woorden voor de volle 100 procent? Zeker niet, maar ik voel heimwee naar de tijd toen we nog om wisten te gaan met het besef dat geen enkel mens helemaal deugt. Ik heb het gevoel dat we vandaag de dag veel te veel uitgaan van het goede in de mens, en niet meer willen toegeven dat elk mens duistere kanten heeft. Zo hebben wij een populaire en alom geprezen televisiepresentator van zijn voetstuk zien vallen, omdat hij zich achter de schermen bleek te gedragen als een autoritair varken. Zo is er in Leiden een briljante hoogleraar (een astronoom, een sterrenkundige) praktisch op non-actief gesteld, omdat hij zich tegenover vrouwelijke studenten en collega's gedroeg als een grensoverschrijdende hufter. Zo gaan er stemmen op om alle Russische cultuur volledig te boycotten, vanwege de smerige oorlog van de Russen in Oekraïne; voorlopig geen aandacht meer voor Russische muziek, literatuur of andere kunst.

Hier gaat iets mis! Natuurlijk is het goed en volkomen terecht als mensen worden gestraft of aangeklaagd voor de wandaden die ze plegen. Maar als wij een boek niet meer mogen lezen omdat de schrijver niet deugt, als wij een muziekstuk niet meer mogen beluisteren omdat de componist iets op zijn kerfstok heeft, als wij een schilderij van de muur trekken omdat de schilder aan een verkeerde kant heeft gestaan, - dan staan ons nog heel wat zuiveringen te wachten! En ik voorspel jullie: dan houden we uiteindelijk héél erg weinig mensen over die zuiver genoeg zijn om aandacht aan te schenken. Want er is geen mens die zonder zonden is, die zonder gênante geheimen en duistere trekjes door het leven gaat. Dat moeten wij niet ontkennen, dat moeten wij onder ogen zien.

Als wij Rachab, de hoer van Jericho, zouden beoordelen vanuit onze huidige “cancelcultuur”, dan zou zij nooit een plaats in de Bijbel hebben gekregen. Maar zij staat met naam en toenaam in het boek Jozua, hoewel het ambt van prostituée ook toen al een oneervol beroep was. Rachab stond in Jericho laag op de sociale ladder. Haar naam verwijst naar het werkwoord “wijd zijn, ruimte bieden”. Dat zou een platvloerse toespeling op haar beroep kunnen zijn, maar het is ook mogelijk dat haar naam verwijst naar de gastvrijheid die Rachab bood. Al volgens oude rabbijnse verklaringen was Rachab niet allen hoer maar ook herbergierster. Twee spionnen uit Israël vinden bij haar onderdak. Het is denkbaar dat de twee mannen ook van haar diensten gebruik wilden maken, onder het motto: “Als we dan toch op pad moeten met een gevaarlijke opdracht, - laten we dan maar het

nuttige met het aangename verenigen.” Maar het werkwoord dat wij met “overnachten” vertalen, heeft geen enkele erotische connotatie, dus het is waarschijnlijker dat de spionnen een gunstige plek zochten voor hun werk als verspieders. Het huis van een publieke vrouw was natuurlijk een publiek huis, waar mannen van alle rangen en standen hun vertier zochten en waar dus verhalen en geruchten te horen waren. In de herberg van Rachab hoopten de twee verspieders belangrijke informatie op te doen over de stand van zaken in Jericho.

De koning van Jericho heeft een goed functionerende geheime dienst, want hij wordt van de komst van de verspieders op de hoogte gesteld. En hij stuurt zijn soldaten naar de herberg van Rachab. Nu had Rachab op de sociale ladder van Jericho een flink aantal treden omhoog kunnen gaan als zij de spionnen aan de koning had uitgeleverd. Maar zij verbergt de twee mannen op haar dak, en brengt de soldaten op een dwaalspoor. Daarna vertelt zij, op het dak onder de sterrenhemel, wat haar drijft en bezielt. Eerst vertelt zij over de angst die er leeft onder de mensen van Jericho. Dat zal de spionnen van Jozua als muziek in de oren hebben geklonken. Daarna spreekt Rachab een echte “geloofsbelijdenis” uit: “De Heer, jullie God, is immers een God die macht heeft in de hemel en op aarde.” Dat lijkt wel op de begroeting waarmee wij iedere kerkdienst beginnen: “Onze hulp is in de Naam van de Heer, die de hemel en de aarde heeft gemaakt!” Rachab verwijst naar de uittocht, zoals Mozes dat deed in het boek Deuteronomium. En zij belijdt dat de God van Israël de enige God is die er werkelijk toe doet. Diverse commentaren praten over Rachab als de opportunistische lichtekooi van Jericho, die haar principes net zo gemakkelijk verkoopt als haar lichaam, als zij er maar beter van wordt. Maar op grond van haar geloofsbelijdenis zouden we Rachab ook als een soort van profetes kunnen zien!

Het boek Jozua is een boek vol bloedige veldslagen en tomeloos geweld. Als de muren van Jericho zijn gevallen, lezen we: “Ze namen de stad in, en doodden alles wat erin was, zowel mannen als vrouwen, zowel kinderen als bejaarden, zowel runderen en schapen als ezels.” Volgens het moderne oorlogsrecht gaat het hier onmiskenbaar om oorlogsmisdaden, en dat is allemaal in opdracht van God zelf. Deze God herkennen wij niet; dat is niet de God die wij in Jezus hebben leren kennen. We hebben in de christelijke traditie de fout gemaakt door dit boek Jozua te scharen onder de “historische” boeken, alsof het om werkelijke geschiedschrijving zou gaan. Dat staat een goede uitleg en een goed begrip in de weg.

Naar Joodse opvatting behoort het boek Jozua (samen met de boeken Richteren, Samuël en Koningen) tot de “vroege profeten”, zoals Jesaja en Jeremia (en de anderen) behoren tot de “latere profeten”. En profeten: dat zijn géén neutrale, wetenschappelijke geschiedschrijvers. Profeten willen de geschiedenis niet beschrijven, maar wegen en beoordelen. Onophoudelijk wijzen de profeten op de wet van Mozes, de woorden van God, en waarschuwen zij tegen het overtreden van de geboden. In Deuteronomium had Mozes nog één keer gewezen op het grote belang van de Thora, de leefregels van God. In Deut. 30 zegt Mozes dan: “U staat voor de keuze tussen leven en dood, tussen zegen en vloek. Kies voor het leven, voor uw eigen toekomst en die van uw nakomelingen, door de Heer uw God lief te hebben, Hem te gehoorzamen en Hem toegedaan te blijven.” Met deze leefregels trekt Jozua het beloofde land binnen, en begint de profetische uitdaging om God ook in dit nieuwe land trouw te blijven. Rachab is dus een ware profetes door haar trouw aan Israëls God te belijden. Zij neemt de oproep van Mozes (“Kies voor het leven!”) ter harte, ook al moet zij daarvoor ontrouw worden aan haar eigen volk. En zo geeft zij zelf een nieuwe uitleg aan haar eigen naam: zij geeft ruimte aan deze onbekende God en aan de toekomst van deze God. Zij gaat staan in een profetisch toekomstperspectief: als de mensen naar God luisteren, als de wetten van God in acht worden genomen, dan zal er een nieuwe wereld komen, een wereld als een paradijs, vol

vrede en rechtvaardigheid. In die nieuwe wereld zullen niet langer het onrecht en de dood, maar zal God het laatste woord hebben. Dáár geeft Rachab ruimte aan!

Volgens de stamboom van Jezus in Mattheüs 1 trouwde Rachab met een Joodse man: Salmon, de zoon van Nachson. Samen kregen zij een kind: Boaz, die later met Ruth zou trouwen. Ook dat is geen letterlijke maar profetische geschiedschrijving, want er zitten minimaal twee eeuwen tussen Rachab en Ruth. Blijkbaar wilde Mattheüs deze Rachab, de heidense vrouw met het bedenkelijke beroep, hoe dan ook een plek geven in de stamboom van Jezus. Vast en zeker vanwege haar keuze voor het leven, door het leven van de spionnen te sparen, èn door zich te verbinden aan de toekomst van God. Een vrouw die zó voor het leven kiest, mag staan in de stamboom van de Levende!

In zekere zin brengt dat Rachab op dezelfde hoogte als Johannes de Doper. Johannes zag zichzelf als de stem in de woestijn, de stem die roept: “Maak recht de weg van de Heer!” Johannes was de wegbereider van de komende Messias. Eeuwen daarvoor was Rachab dat óók: iemand die de weg bereidt voor de komende Verlosser. Niet je afkomst doet ertoe, niet je oneervolle verleden, niet je positie als buitenstaander. Maar dat je ruimte geeft aan de toekomst van God, dat je steeds weer de keuze maakt voor het leven!